

Sammanfattning

Fråga om ett byggföretag gjort sig skyldigt till brott mot en ackordsöverenskommelse och mot regler i byggnadsavtalet genom att anlita underentreprenörer för arbeten som omfattades av ackordsöverenskommelsen.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2006-03-15
StockholmDom nr 34/06
Mål nr A 67/04**KÄRANDE**

Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 106 32 STOCKHOLM
Ombud: advokaterna Mats Borgström och Peter Kindblom, Advokatfirma
Lindhs DLA Nordic KB, Box 7315, 103 90 STOCKHOLM

SVARANDE

1. Sveriges Byggindustrier, Box 7835, 103 98 STOCKHOLM
2. Wäst-Bygg Aktiebolag, 556083-0829, Kråkeredsvägen 109,
502 53 BORÅS
Ombud för båda: arbetsrättschefen Gustav Herrlin, Sveriges Byggindustrier
Service AB, Box 7835, 103 98 STOCKHOLM

SAKEN

Skadestånd p.g.a. kollektivavtalsbrott

Bakgrund

Mellan Sveriges Byggindustrier (BI) och Svenska Byggnadsarbetareförbundet (förbundet) gäller kollektivavtal, bl.a. byggnadsavtalet. Detta avtal innehåller bl.a. följande bestämmelser.

§ 1 ARBETSPLATSANMÄLAN OCH INFORMATION

b INFORMATION

b 2 Information om arbetsplats

Arbetsgivaren bör på lämpligt sätt informera arbetstagare, som skall vara verksamma på kommande objekt, om arbetets omfattning, vilka arbeten som skall utföras av sido- och underentreprenörer, löneform, skyddsföreskrifter, arbetstid, raster samt i övrigt sådant som är viktigt att känna till om objektet.

Anmärkning till b 2

Behovet av information får bedömas från fall till fall. Utgångspunkten skall härvid vara objekt av sådan varaktighet och karaktär att informationen fyller avsett syfte.

Protokollsanteckningar till b

2 Informationen kan lämnas i skriftlig eller muntlig form.

§ 3 LÖNEBESTÄMMELSER

c 4 Ackordets omfattning

.1. Allt till yrket hörande arbete utgör ett ackord om de lokala parterna inte träffar annan överenskommelse.

Arbetsgivaren skall i arbetsplatsinformation enligt § 1 b 2 eller, om detta inte är möjligt, i ackordsunderlaget ange vilka arbeten som skall utföras av underentreprenörer och som därför är undantagna från ackordet.

c 6 Ej tidsatt arbete

.1. Arbete som inte är tidsatt skall utföras mot ersättning i form av grundlön enligt § 3 e 2 om inte de lokala parterna träffar överenskommelse om ackordspris för arbetet. Sådan överenskommelse bör träffas om detta är möjligt.

c 12 Förhandlingsordning vid prestationslön

.1. Arbetsgivaren anger i arbetsplatsanmälan enligt § 1 a – eller då sådan inte behöver lämnas på annat sätt – önskat prestationslönesystem. Arbetsgivaren begär därefter lokal förhandling i ärendet.

Wäst-Bygg Aktiebolag (bolaget) är genom medlemskap i BI bundet av byggnadsavtalet.

Mellan bolaget och förbundets avdelning 13 träffades den 28 augusti 2002 en ackordsöverenskommelse avseende ny- och tillbyggnad av en ishall i Borås. Överenskommelsen har det innehåll som framgår av bilaga till denna dom.

Under byggprojektets gång anlätade bolaget underentreprenörer för att utföra vissa av de arbeten som omfattades av ackordsöverenskommelsen. Med anledning av detta har tvist uppstått mellan parterna.

Förhandlingar har hållits i tvistefrågan utan att parterna kunnat enas.

Yrkanden

Förbundet har, under åberopande av att bolaget gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott, yrkat att Arbetsdomstolen skall förplikta bolaget att till förbundet utge allmänt skadestånd med 50 000 kr jämte ränta enligt 6 § rännelagen från dagen för delgivning av stämningen (den 21 april 2004) till dess betalning sker.

Arbetsgivarparterna har bestritt yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Till utveckling av sin talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Förbundet

På Ryavallen i Borås fanns sedan tidigare en ishall. Under år 2002 fattade Borås kommun beslut om att genomföra ett omfattande byggprojekt som

i huvudsak omfattade nybyggnad av en ishall samt en entréhall för båda ishallarna.

Bolaget och avdelningen träffade den 28 augusti 2002 en ackordsöverenskommelse avseende projektet. Bolaget utlämnade härefter till underentreprenör delar – motsvarande 885 timmar – av de arbeten som omfattades av ackordsöverenskommelsen. Detta skedde utan att bolaget först träffade överenskommelse med avdelningen. Vad parterna nu tvistar om är om bolaget gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott genom att ensidigt anlita underentreprenör för arbetsuppgifter som ingick i ackordsöverenskommelsen.

Enligt ackordsöverenskommelsen skulle mätning ske enligt den s.k. nybyggnadslistan från år 1999. Anteckningen i överenskommelsen att mätning skulle ske efter ”nybyggnadslista 2002” är en felskrivning. Nybyggnadslistan är ett tidsunderlag som byggentreprenörerna och förbundet har utarbetat i syfte att använda vid såväl kalkylering som vid framtagande av ackordsunderlag. Nybyggnadslistan innehåller enhetstider för de flesta förekommande arbetsmoment inom nyproduktion samt objektstillägg för olika objektstyper.

I nybyggnadslistan är grundtiderna lika för de olika objektstyperna, medan objektstilläggen varierar inom olika intervaller. Listan bygger på förmätning, och både grundtider och objektstillägg fastställs vid mätningstillfället. Inarbetningsnivån på listan är ca 10 procent vid genomsnittlig arbetsprestation. Termen inarbetningsnivå innebär att viss extratid sätts upp på tidslistan, dvs. mer tid än vad som rent faktiskt bedöms åtgå för ett visst arbete. Om ett arbete utförs på 10 timmar i stället för på 11 timmar som angetts i tidslistan har alltså 10 procent arbetats in i förhållande till listan.

Det finns fyra olika objektstyper i nybyggnadslistan. Vid beräkning av objektstillägg fastställer man objektstyp för objektet och använder sedan den tabell i listan som gäller för den fastställda objektstypen för att avläsa tillägget. Beräkning av objektstillägget utförs med hjälp av den totala summan uppmätta timmar, med visst undantag som saknar intresse här. Tabellerna anger endast värden vid hela tusental timmar. Intervallet däremellan räknas fram genom interpolering av närliggande värden. Storleken av objektstillägget beror på andra faktorer än antalet timmar, t.ex. objektets svårighetsgrad, särart, prefabriceringsgrad, läge och andra produktionspåverkande faktorer. Ett enkelt objekt har ett lägre objektstillägg än ett normalobjekt medan ett komplicerat objekt har ett högre objektstillägg.

Som exempel kan nämnas att om objektet är ett sjukhus, som är objektstyp 3, och den uppmätta tiden uppgår till 4 000 timmar, blir objektstillägget 552 timmar eller ca 14 procent. Detta kan jämföras med småhus, objektstyp 1, där det vid samma antal uppmätta timmar inte utgår något objektstillägg alls på ett normalobjekt. Fastställande av objektstyp har alltså betydelse för att anpassa den frammätta tiden till objektets svårighetsgrad.

Om det inom samma arbetsplats ingår flera objektstyper utgår enligt nybyggnadslistan objektstillägg enligt den objektstyp som beräknas kräva

den största tidsåtgången. Ett generellt objektstillägg utgår således för hela objektet. Redan av det skälet är det av stor betydelse – särskilt vid objekt som det som är aktuellt i det här fallet med en relativt okomplicerad ishall men med en entréhall som bl.a. hade en komplicerad takkonstruktion – att allt arbete som omfattas av ackordsöverenskommelsen också får utföras av arbetslaget.

Som tidigare nämnts är det en viktig faktor vid förhandling om ackordspremien hur parterna bedömer möjligheterna till inarbetning på olika arbetsmoment. I ett ackordsunderlag finns det alltid s.k. bra och dåliga arbeten. Bra arbeten är sådana arbeten där möjligheterna till inarbetning är goda och dåliga arbeten är sådana där det omvända gäller. En ackordsöverenskommelse bygger på en helhetsbedömning där parterna väger bra och dåliga arbeten mot varandra och naturligtvis kan ha olika uppfattningar om vad som är bra och dåliga arbeten.

En ackordsöverenskommelse träffas efter förhandling mellan företag och lokalavdelning och hänsyn tas därvid till bl.a. ortens pris, arbetsplatsens beskaffenhet, typ av arbetsmoment samt den inarbetning som parterna tror kan förekomma på objektet i fråga. I det nu aktuella fallet hade bolaget före ackordsförhandlingarna tagit fram och till avdelningen i Borås översänt ett ackordsunderlag. Ombudsmännen L.R. och K.S. gick tillsammans igenom detta. Vid genomgången kontrollerades bolagets kalkyler och tidsättning mot nybyggnadslistan och det kunde då noteras att en stor post hade mätts fel av bolaget och att vissa andra arbetsmoment inte var tidsatta. Av det skälet kom 860 timmar att läggas till i ackordsunderlaget. Vid förhandlingarna var parterna överens om att objektstyp 4, som enligt nybyggnadslistan avser bl.a. idrottshallar, skulle gälla för det aktuella objektet.

Ett antal poster i ackordsunderlaget hade markerats ”ue” och var inte tidsatta. Dessa poster avsåg sådana arbeten som bolaget enligt byggnadsavtalet § 3 c 4.1. andra stycket hade meddelat skulle utföras av underentreprenör. Vid ackordsförhandlingarna enades parterna också om att vissa ytterligare arbeten skulle utföras av underentreprenör och därför utgå ur ackordsunderlaget.

Ackordsunderlaget avsåg en sammanlagd kalkylerad tid om 9 506 timmar i vilken ingick ett förhandlat objektstillägg på 260 timmar. Till denna tid tillades som ovan nämnts 860 timmar efter påpekande från avdelningen och ackordsöverenskommelsen kom således att omfatta sammantaget 10 366 timmar. Till dessa timmar kom slutligen ytterligare timmar att tilläggas. Den första posten är tillkommande mängdregleringar och uppgick till 1 415 timmar. En ytterligare post avser tilläggsarbeten och uppgick till 2 650 timmar. Från de i ackordsunderlaget angivna timmarna har också avgått ett antal timmar. Förutom de i målet omtvistade 885 timmarna finns det en post på 845 timmar som avser ej utförda arbeten.

Bolaget anlidade således underentreprenörer för arbeten som omfattades av ackordsöverenskommelsen motsvarande sammantaget 885 timmar. Det var fråga om bra arbeten, framför allt gjutningsarbeten och väggarbeten, där för-

utsättningarna till inarbetning traditionellt sett är god eller mycket god och som alltså ger möjlighet att komma upp till den kalkylerade snittförtjänsten.

Vid den andra avstämningen visade det sig att merparten av tidsåtgången för projektet inte låg på ishallen utan på entréhallen. Detta berodde främst på att bolaget "sålt ut" arbeten som avsåg ishallen och att det hade tillkommit arbetstimmar på det komplicerade taket till entréhallen. K.S. har i efterhand gjort en egen kalkyl som visar att den omtvistade utläggningen av arbete på underentreprenör innebar att den totala mängden utfört arbete i antalet arbetstimmar fördelade sig med ca 69 procent på entréhallen och med ca 31 procent på ishallen. Om det varit känt för avdelningen redan vid ackordsförhandlingarna att ifrågavarande arbeten skulle läggas ut på underentreprenör så skulle avdelningen ha krävt att objektet skulle ha klassificerats som objektstyp 2 i stället för objektstyp 4.

Från arbetsgivarparterna har det påståtts att avdelningen vid avstämningarna inte framförde någon kritik mot att bolaget anlidade underentreprenörer för de nämnda 885 timmarna. Det påståendet är felaktigt. Vid den andra avstämningen efter 24 veckor, som avsåg perioden den 1 november 2002 – 31 januari 2003, fick avdelningens företrädare K.S. kännedom om att bolaget hade anlitat underentreprenörer för dessa arbeten. Han ifrågasatte bolagets agerande och krävde kompensation i form av objektstillägg, men bolagets företrädare motsatte sig detta och avstämningen avslutades i oenighet. Sedan avdelningen rådgjort med förbundet krävde man betalt av bolaget för de timmar som hade lagts ut på underentreprenör. Härefter beslutade avdelningen att begära tvisteförhandling rörande frågan, men den tvisten lades ner av avdelningen av det skälet att man med hjälp av förbundet beslutade att driva den nu aktuella tvisten i stället.

Förbundet menar att ackordsöverenskommelsen mellan avdelningen och bolaget och bestämmelsen i byggnadsavtalet § 3 c 4.1. under alla förhållanden innebär att bolaget inte hade rätt att efter eget skön lägga ut de aktuella arbetena till underentreprenör. Förbundet menar dessutom att det gäller generellt, dvs. en arbetsgivare har inte rätt att efter eget skön lägga ut arbeten som omfattas av en ackordsöverenskommelse till underentreprenör. Om en arbetsgivare skulle ha en sådan rätt och dessutom, som i det här fallet, lägga ut arbeten där förutsättningarna för högre timförtjänst är goda, rubbas hela grunden för ackordsöverenskommelsen och arbetstagarna som ingår i ackordslaget får därmed sämre betalt.

Förbundet vill framhålla att målet inte handlar om brott mot förhandlings-skyldigheten. En arbetsgivare kan inte efter genomförd förhandling med lokalavdelningen lägga ut arbeten som omfattas av en ackordsöverenskommelse på underentreprenör, om inte parterna enas om det. Det är alltså inte en medbestämmandefråga där arbetsgivaren efter genomförd förhandling kan fatta vilket beslut han vill. Det skall också understrykas att byggnadsavtalet § 3 c 4.1. inte innebär att förbundet har en utvidgad vetorätt beträffande arbetsgivarens anlitage av underentreprenörer. Det står i och för sig en arbetsgivare fritt om vissa förhållanden är uppfyllda att anlita underentreprenör för arbeten som omfattas av en ackordsöverenskommelse, men då får

arbetsgivaren ta konsekvenserna av detta, nämligen dels betala skadestånd för avtalsbrott, som i detta fall, dels kompensera arbetstagarna för den skada de eventuellt lider genom sämre lön på grund av åtgärden.

Förbundet vill också framhålla att målet inte handlar om företrädesrätt till arbete och inte heller har att göra med arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet.

Arbetsgivarparterna har hänvisat till Arbetsdomstolens domar 1982 nr 68, det s.k. Bålsta-målet, och 1996 nr 126, det s.k. Hogland-målet, och hävdar att Arbetsdomstolen, genom förbundets talan i detta mål, skall pröva samma sak för tredje gången. Förbundet vill med anledning därav lämna följande kommentarer.

En prövning av en ackordsöverenskommelses innebörd skall göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Som i alla dispositiva tvistemål styrdes Arbetsdomstolens prövning i nämnda mål av hur parterna lade upp processerna. I målen hade Arbetsdomstolen alltså att pröva de yrkanden, grunder, omständigheter och den bevisning som framfördes och åberopades av parterna. Om rättsläget med anledning av avgörandet i Hogland-målet en gång för alla skulle vara klarlagt vad gäller innebörden av en ackordsöverenskommelse så menar förbundet att resultatet av domen är materiellt felaktigt. Det betyder i och för sig inte att Arbetsdomstolen dömde fel, eftersom domstolen hade att göra sin prövning utifrån den ram som parterna hade satt upp för processen. Arbetsgivarsidan påstår med stöd av domen att en ackordsöverenskommelse klarlägger vad som ingår i ackordet vid tidpunkten då överenskommelsen träffas. Därefter har arbetsgivaren, enligt arbetsgivarparterna, rätt att ensidigt göra vilka förändringar han vill, t.ex. anlita underentreprenörer för arbeten som omfattas av ackordsöverenskommelsen. Förbundet menar att detta inte följer av domen.

När det gäller Bålsta-målet menar förbundet att Arbetsdomstolens dom är materiellt riktig. En arbetsgivare skall inte behöva riskera att betala lön till arbetstagare enligt en ackordsöverenskommelse om arbetet inte slutförs på grund av att beställaren väljer att inskränka en beställd entreprenad i enlighet med sin rätt enligt AB 92, allmänna bestämmelser för byggentreprenader. Arbetsgivarparterna har, när de utvecklat sin syn på innebörden av Bålsta-domen, anfört att rätten till arbete framgår av de enskilda anställningsavtalen. Ett sådant uttalande visar att man inte riktigt har förstått det system som gäller på byggnadsavtalets område. Det är inte de enskilda arbetstagarna som har rätt till arbete på grund av ackordsöverenskommelsen utan det är arbetslaget, som naturligtvis är föränderligt över tiden.

Det finns anledning att något beröra innehållet i AB 92. Enligt dessa bestämmelser har entreprenören en skyldighet men också en rättighet att utföra det avtalade åtagandet och få betalt för det. Enligt bestämmelserna är entreprenören skyldig men också berättigad att under entreprenadtiden utföra av beställaren föreskrivna ändringar. Med ändringar likställs av beställaren föreskrivna tillägsarbeten som står i omedelbart samband med kontraktsarbetena och som inte är av väsentligt annan natur än dessa. Beställaren har

en obegränsad rätt att beställa ändringar av kontraktsåtagandet och avbeställningsrätten anses kunna omfatta hela åtagandet. Beställaren har alltså inte ensidigt rätt att anlita annan entreprenör men däremot en rätt att avbeställa en del av eller hela kontraktsåtagandet. Förbundet konstaterar att entreprenörens rätt att utföra dels alla arbeten som omfattas av entreprenadavtalet, dels ändringar och tilläggsarbeten korresponderar med förbundets uppfattning vad gäller arbetsgivarens skyldighet att följa en träffad ackordsöverenskommelse.

Det är ostridigt mellan parterna att det tidigare rådde ett förbud för arbetsgivaren att anlita underentreprenörer för arbete som omfattades av en ackordsöverenskommelse. Eftersom arbetsgivarparterna mot förbundets bestridande hävdar att detta förbud togs bort den 1 juli 1974 är det av betydelse att jämföra vissa bestämmelser i byggnadsavtalet (§§ 2 och 4) före och efter det datumet, dvs. i 1971 års respektive 1975 års avtal. De förändringar som gjordes hade sin grund i de centrala parternas förhandlingar i avtalsrörelsen 1973/74.

Vad först gäller bestämmelsen i § 2 b om information vid anställning kan nämnas att denna i huvudsak är likalydande i 1971 och 1975 års avtal. Enligt bägge lydelseerna skall arbetsgivaren informera bl.a. om vilka arbeten som skall utföras av sido- och underentreprenörer och som på grund därav är undantagna från byggnadsarbetarnas ackord.

Vad sedan gäller bestämmelsen i § 4 g så ändrades rubriken till bestämmelsen i 1975 års avtal från "Bundenhet till ackordet" till "Förverkande". Enligt första stycket i bestämmelsen i 1971 års avtal kunde en arbetare, bortsett från vissa undantagssituationer, inte skiljas från ett pågående ackordsarbete. Detta stycke om s.k. ackordsbundenhet togs bort 1974 med anledning av att avtalet om anställningsskydd – på grund av anställningsskyddslagens tillkomst – infördes på byggnadsavtalets område.

En ytterligare förändring som gjordes år 1974 var i punkt p) i § 4. Punkten p) i 1971 års avtal hade rubriken "Ackordsperiodindelning". Rubriken ändrades i 1975 års avtal till "Ackords omfattning". Skälet till förändringen var att bestämmelsen i punkt 1 i punkt p) i 1971 års avtal utgick på grund av att nyssnämnda bestämmelse i § 4 g) första stycket om ackordsbundenhet utgick. Punkterna 2 och 3 i punkt p) i 1971 års avtal motsvaras av punkterna 2 och 3 i punkt p) i 1975 års avtal. Punkt 4 i punkt p) i 1971 års avtal – där det sägs att "[a]llt under en ackordsperiod utfört arbete tillhör detta ackord" – kom att ingå som en del av punkt 1 i punkt p) i 1975 års avtal och fick följande lydelse: "Därest arbetsgivare och arbetslag ej träffat annan överenskommelse, utgör allt till yrket hörande arbete, som ej undantagits enligt § 2 b), ett ackord." Det kan tilläggas att den bestämmelsen i dag motsvaras av § 3 c 4 i byggnadsavtalet och § 28 i avtalet om anställningsskydd.

Av denna genomgång framgår att det inte i byggnadsavtalet gjordes någon förändring år 1974 vad avsåg det förbud som tidigare förelåg för arbetsgivaren att anlita underentreprenörer för arbeten som omfattades av en ackordsöverenskommelse. Under 1980-talet gjordes huvudsakligen endast redaktionella förändringar i nämnda bestämmelser i byggnadsavtalet.

Vid en förhandling mellan förbundet och dåvarande Svenska Byggnadsindustriförbundet den 24 juli 1974 diskuterades frågan om övergångsbestämmelser med anledning av att § 4 g) första stycket om ackordsbundenhet togs bort och att avtalet om anställningsskydd infördes i byggnadsavtalet. Det nämns inte i protokollet från förhandlingen att förbudet för arbetsgivare att anlita underentreprenörer avseende arbeten som omfattas av en ackordsöverenskommelse togs bort. En sådan väsentlig förändring skulle självklart ha behandlats på motsvarande sätt som upphävandet av bestämmelsen om ackordsbundenhet.

Av intresse är vidare en bestämmelse i anläggningsavtalet, nämligen en protokollsanteckning till § 6 i avtalet om anställningsskydd där det sägs följande. ”För anställd för viss tid, visst arbete eller viss säsong gäller: Därest arbetsgivare och arbetare ej träffat annan överenskommelse, avser anställningen allt till yrket hörande arbete – som ej undantagits i allmänna bestämmelser § 1 b – inom arbetsplatsen.” Denna bestämmelse har stora likheter med bestämmelsen i byggnadsavtalet om ackordets omfattning. Arbetsgivarparterna hävdar att en ackordsöverenskommelse endast innebär ett avtal om den ersättning som de anställda har rätt till. Vidare menar arbetsgivarparterna att en ackordsöverenskommelse endast reglerar vilka arbeten som skall ingå i ackordsöverenskommelsen vid den tidpunkt då överenskommelsen träffas, varför arbetsgivaren senare efter eget skön kan ta bort arbeten från ackordet och i stället lägga ut dessa på underentreprenör. Om detta synsätt appliceras på bestämmelsen i nämnda protokollsanteckning till § 6 i avtal om anställningsskydd i anläggningsavtalet skulle konsekvensen bli att en arbetstagare som anställts för visst arbete inte är garanterad att få utföra detta arbete. Arbetsgivarparterna har dock aldrig hävdat att en arbetsgivare som är bunden av anläggningsavtalet skulle ha en rätt att plocka bort arbeten som inte redan vid anställningens ingående undantagits för arbetstagare med tidsbegränsad anställning och i stället låta underentreprenörer utföra dessa arbeten. Däremot menar arbetsgivarsidan att när det gäller ackordsarbete enligt byggnadsavtalet så utgör § 3 c 4.1. inte ett hinder för arbetsgivaren att ensidigt frångå en ackordsöverenskommelse. Förbundet menar att dessa ståndpunkter är oförenliga.

Förbundet gör sammanfattningsvis gällande följande grunder för käromålet. En grundläggande civilrättslig regel är att avtal skall hållas. Ackordsöverenskommelsen som träffades mellan bolaget och avdelningen är ett kollektivavtal och byggnadsavtalet § 3 c 4.1. är ett uttryck för att avtal skall hållas. Bolaget har brutit mot ackordsöverenskommelsen genom att bolaget ensidigt, dvs. utan att träffa överenskommelse med avdelningen, anlitat underentreprenörer för sådana arbetsuppgifter som omfattades av ackordsöverenskommelsen. Bolaget har av samma skäl även brutit mot byggnadsavtalet § 3 c 4.1. första stycket eftersom de lokala parterna inte träffade sådan annan överenskommelse som anges i denna bestämmelse. Bolaget har vidare brutit mot byggnadsavtalet § 3 c 4.1. andra stycket genom att bolaget inte i arbetsplatsinformation eller i ackordsunderlaget angett att de aktuella arbetena skulle läggas ut på underentreprenör och därför vara undantagna från ackordet. För

dessa kollektivavtalsbrott är bolaget skyldigt att betala allmänt skadestånd till förbundet enligt 54 och 55 §§ medbestämmandelagen.

Arbetsgivarparterna

Bolaget bedriver verksamhet i huvudsak i Borås och Göteborg men även i övriga Sverige. Under åren 2002 och 2003 bedrev bolaget ett projekt avseende en tillbyggnad av ishallen i Borås. Tillbyggnaden bestod av en ny hall och vissa gemensamhetsutrymmen mot en befintlig byggnad.

Bolaget förhandlade i augusti 2002 med förbundets lokalavdelning om ackordspris för arbetet i fråga och parterna träffade en ackordsöverenskommelse baserad på nybyggnadslistan 1999.

Bolaget har efter det lämnat ut vissa arbeten ingående i ackordsöverenskommelsen till underentreprenör. Skälet till detta var att bolaget inte hade egen personal som kunde utföra arbetena. Det var helt enkelt fråga om tidsbrist. Med undantag för ett arbetsmoment samrådde bolaget med en representant för arbetslaget innan man lade ut arbetena på underentreprenör. Arbetslagets representant samtyckte till detta. Bolaget är visserligen inte förpliktat att ha samråd, men har rutinen att veckovis samråda med arbetslaget om planeringen.

Det råder inte tvist om innehållet i ackordsöverenskommelsen. Det är också ostridigt att de arbeten som lades ut på underentreprenör ingick i ackordsöverenskommelsen och alltså inte undantagits i ackordsunderlaget eller genom arbetsplatsinformation. Tvisten rör frågan om den träffade ackordsöverenskommelsen medförde en rätt för de anställda att ha företräde till arbetsuppgifterna eller inte.

Förbundet hävdar att ackordsöverenskommelsen ger de anställda i företaget rätt till arbete avseende de arbetsuppgifter som överenskommelsen omfattar. Enligt förbundet har de anställda företrädesrätt till att utföra arbetsuppgifterna och det är upp till avdelningen att medge att arbeten läggs ut på underentreprenör.

Av ackordsöverenskommelsen framgår att den endast innebär en prisuppgörelse. I överenskommelsen står antecknat att tillkommande och avgående mängder regleras. Arbeten som tillkommer och avgår regleras således vid avstämningar vilka enligt överenskommelsen sker varje vecka. Ackordsöverenskommelsen innehåller inte något förbud för företaget att på en underentreprenör lägga ut arbeten som överenskommelsen omfattar.

Ackordsunderlaget omfattade ursprungligen 10 366 timmar. Till det lades tillkommande mängdregleringar om 1 415 timmar och tilläggsarbeten om 2 650 timmar och drogs ifrån avgående arbeten utförda av underentreprenör om 885 timmar och ej utförda arbeten över huvud taget om 845 timmar. Det totala antalet arbetstimmar uppgick således slutligen till 12 701 timmar. Det motsvarar en ökning i förhållande till ackordsunderlaget på mer än 2 000 timmar netto och 4 000 timmar brutto. Det kan konstateras att avdelningen vid ackordsavstämningarna utan invändningar tillfört ackordet dessa timmar.

Sånär som på en diskussion som uppstod vid den andra avstämningen har det inte förekommit några tvistigheter rörande tillförda och avgående mängder till ackordsöverenskommelsen.

Att vissa arbeten ingående i en ackordsöverenskommelse läggs ut på underentreprenör eller inte alls kommer till utförande inverkar inte på de anställdas löner. De arbetsuppgifter som omfattas av ackordsöverenskommelsen men kommit att utföras av underentreprenör avräknas som tidigare nämnts från ackordsuppgörelsen vid avstämningar på motsvarande sätt som tillkommande arbeten läggs till denna. Vid avstämningarna noteras vilket arbete som de anställda har utfört och för detta får de betalt enligt ackordsöverenskommelsen. Har man inte utfört något arbete alls så får man naturligtvis inte betalt enligt överenskommelsen. Detta är ackordsöverenskommelsens funktion och innebörd som enbart en prisuppgörelse.

Samtliga berörda arbetstagare var tillsvidareanställda. Det betyder, vilket kan ha betydelse i målet, att de när som helst på arbetsgivarens begäran kan bli anmanade att utföra arbete på annat ställe än där de för tillfället befinner sig. Befinner de sig i ett ackordsarbete kan de alltså bli skyldiga att lämna det för annat arbete. Det finns således inte någon rätt att vara kvar på en ackordsarbetsplats.

Byggnadsavtalet § 3 c 4.1. har rubriken ”Ackordets omfattning”. Det är att märka att bestämmelsen finns i ett avsnitt med den övergripande rubriken ”Lönebestämmelser”. Bestämmelsen handlar således inte om rätten till arbete utan om vad som ingår i ett ackord.

Byggnadsavtalet § 1 b 2 jämte anmärkning och protokollsanteckning avser information om vad som ingår i en träffad ackordsöverenskommelse. Informationen kan lämnas i ett ackordsunderlag eller på annat sätt och tar sikte på att redovisa vilka arbeten som ingår i ackordet när ackordsöverenskommelsen träffas. I detta fall råder inte tvist om vad som ingår i ackordsöverenskommelsen. Att det i informationen inte anges att vissa arbeten är undantagna betyder inte att bolaget är förhindrat att undanta dessa arbeten senare.

I byggnadsavtalet § 8 slås fast att arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet på arbetsplatsen i sin verksamhet är i princip oinskränkt. Det finns ingen skyldighet för en arbetsgivare att över huvud taget tillämpa en ackordsöverenskommelse. Arbetsdomstolen har i AD 1982 nr 68, det s.k. Bålsta-målet, uttalat att en arbetsgivare som inte ens kommer att tillämpa en sådan överenskommelse inte kan drabbas av några konsekvenser i form av skadestånd.

Fram till den 1 juli 1974 gällde i 1971 års byggnadsavtal § 4 g en bestämmelse enligt vilken arbetare dels inte fick skiljas från ett pågående ackordsarbete, dels inte hade rätt att lämna ett sådant arbete under pågående ackordsperiod. Denna bestämmelse om s.k. ackordsbundenhet innebar i praktiken ett förbud för arbetsgivaren att till underentreprenör lämna ut arbeten som ingick i en träffad ackordsöverenskommelse. Eftersom arbetstägaren hade rätt till ersättning för det arbete för vilket han var anställd hade

regeln den effekten. Vid utläggning av arbete till underentreprenör kunde arbetsgivaren således drabbas av konsekvensen att få betala för samma arbete två gånger. Arbetstagaren var alltså skyddad på detta sätt fram till den 1 juli 1974 men inte därefter.

Vad som nu sagts framgår av den av förbundet åberopade överenskommelsen mellan dåvarande Svenska Byggnadsindustriförbundet och förbundet av den 24 juni 1974. Enligt överenskommelsen upphörde bestämmelsen om ackordsbundenhet att gälla i och med utgången av juni månad 1974. Vidare framgår att de regler som infördes från och med den 1 juli 1974 innebar möjlighet för arbetsgivare att skilja en tidsbegränsat anställd ackordsarbetare från dennes anställning genom att iaktta en underrättelsetid på en månad enligt reglerna i det nya avtalet om anställningsskydd i byggnadsavtalet. Dessa regler kvarstår än i dag. Efter det att ett partsgemensamt reformarbete genomförts år 1988 är flertalet arbetstagare i branschen numera tillsvidareanställda. Vid sidan av denna anställningsform finns det dock enligt avtalet om anställningsskydd möjlighet att träffa olika typer av tidsbegränsade anställningar.

I Bålsta-målet var den avgörande rättsliga frågan om det förelåg en skyldighet för ett byggbolag att fullfölja ett byggprojekt avseende småhus för vilket en ackordsöverenskommelse träffats. Till följd av att man inte fick spekulanter till husen avbröt bolaget projektet. I samband därmed sades inte ackordsöverenskommelsen upp. I sina domskäl uttalar domstolen att rätten till arbete återfinns i de enskilda anställningsavtalen och att ackordsöverenskommelsen inte grundar någon skyldighet för bolaget att fullfölja projektet.

Arbetsgivarparterna vill i detta sammanhang åberopa en cirkulärskrivelse av den 28 juni 1982 som skickats från förbundet till avdelningarna och dess handläggare av ackordsfrågor. I skrivelsen redogörs i huvuddrag för Bålsta domen och domen kommenteras. Vidare anges i skrivelsen att avdelningarna för att gardera sig i liknande situationer fortsättningsvis skall kräva införandet av vissa tillägg i ackordsöverenskommelser, bl.a. innebärande att om objektet inte fullföljes i sin helhet på grund av förändrade förutsättningar förhandlingar skall upptas i syfte att uppnå en kompletterande överenskommelse om kompensation till arbetstagarna för de nya förutsättningarna. Den rådgivning som lämnas i skrivelsen har dock inte fått genomslag i den praktiska hanteringen. Arbetsgivarparterna veterligen har förbundet inte någonsin krävt införande av sådana bestämmelser som anges i skrivelsen.

I avgörandet AD 1996 nr 126, det s.k. Hogland-målet, har domstolen prövat innehållet i byggnadsavtalet och funnit att dess regler, som i princip är likalydande i dag, inte är att förstå som att en ackordsöverenskommelse innefattar en överenskommelse om rätt eller företrädesrätt till arbete. Domstolen fann i avgörandet att utredningen i målet inte heller gav stöd för uppfattningen att en ackordsöverenskommelse generellt reglerar också en rätt till arbete. Enligt domstolens mening måste en prövning av en ackordsöverenskommelses innebörd göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Arbetsdomstolens slutsats vid prövningen av den i målet aktuella ackordsöverenskommelsen blev att denna skulle förstås så att den avsåg endast den

ersättning som de anställda hade rätt till om de utförde de angivna arbetsuppgifterna, och att bolaget därför inte bröt mot överenskommelsen genom att anlita underentreprenör.

Vid en jämförelse mellan Hogland-målet och det nu aktuella målet framstår dessa som i stort sett identiska. Det finns en egentlig skillnad och det är frågan om vilka som är parter vid överenskommelser om ackords omfattning enligt byggnadsavtalet. I dag anges det i byggnadsavtalet § 3 c 4.1. att sådan överenskommelse skall träffas av de lokala parterna. Vid tiden för domen angavs det i bestämmelsen att det var företaget och arbetslaget som träffade sådan överenskommelse. Frågan om vem som träffar avtalet saknar emellertid betydelse i tvisten. I båda fallen finns det en överenskommelse som är träffad mellan rätt parter och således giltig i sig. Förhållandena i målen är därmed likartade.

Arbetsgivarparterna är av uppfattningen att förbundet genom att driva den aktuella tvisten gör sig skyldig till rättegångsmissbruk.

Förbundet har vid två tillfällen i årets avtalsförhandlingar till BI överlämnat ett avtalsförslag avseende införande av ett tillägg till den anmärkning som finns under § 3 a 2 i byggnadsavtalet. Förbundet har härigenom försökt att i kollektivavtalet få in en regel som i praktiken innebär ett förbud för arbetsgivare att lägga ut arbete på underentreprenör. Detta framstår som svårförståeligt med hänsyn till att förbundet i det här målet påstår att en sådana regel redan finns i avtalet.

Frågan om tillämpningen av nybyggnadslistan 1999 är egentligen inte av betydelse i målet. Tvisten handlar inte om detta utan om frågan om det föreligger ett förbud för arbetsgivaren att lägga ut arbeten på underentreprenörer. Nybyggnadslistans tillämpning är en ackordsfråga som skall hanteras i ett helt annat forum, nämligen i Byggnadsindustrins skiljenämnd för ackordsfrågor.

Nybyggnadslistan är framtagen under mycket lång tid. Enligt arbetsgivarparternas mening kan dess innehåll inte delas in i bra och dåliga arbeten. Det är en balanserad lista som parterna gemensamt har arbetat fram under ett stort antal möten, ca 30-40 st. Det är inte heller den första lista av detta slag som upprättats utan det har funnits flera föregångare med långa provperioder. Arbetsgivarparterna tillbakavisar således förbundets påståenden om nybyggnadslistan.

Arbetsgivarparterna vill också åberopa en skiljedom av den 15 oktober 1993 meddelad av Byggnadsindustrins skiljenämnd för ackordstvister. I domen uttalades att det inte var möjligt att på allmänna avtalsrättsliga grunder sätta en ingången ackordsöverenskommelse åt sidan av det skälet att ackordsförtjänsten med anledning av en hög personalomsättning under en viss avstämningssperiod understigit vad arbetstagarna haft att räkna med. Det krävs enligt domen att arbetsgivaren i det särskilda fallet kan läggas någon försummelse till last eller att förhållandena mera påtagligt avviker från de effekter som avtalsparterna kan ha att räkna med. Det kan i sammanhanget påpekas att

ersättningen enligt en ackordsöverenskommelse över tiden kan fluktuera beroende på olika förhållanden som t.ex. tillgång till material, vädrets makter eller de olika arbetsinsatser som görs på arbetsplatsen.

För bolagets entreprenad på ishallen gällde bestämmelserna i AB 92. En tolkning av byggnadsavtalet § 3 c 4.1. och ackordsöverenskommelsen i enlighet med vad förbundet gjort gällande i målet skulle sannolikt medföra att bolaget skulle drabbas av stora förseningar med krav på viten enligt bestämmelserna i AB 92 till följd av att man inte skulle få genomföra projektet i enlighet med sin egen planering utan ständigt skulle vara beroende av tillstånd från den fackliga organisationen för att kunna lägga ut arbeten på underentreprenör.

Arbetsgivarparterna åberopar sammanfattningsvis följande grunder för bestridandet. De av förbundet åberopade kollektivavtalsreglerna i byggnadsavtalet § 3 c 4.1. innebär endast en reglering av ackordets omfattning. De innebär inte att en ackordsöverenskommelse också är en överenskommelse om rätt eller företrädesrätt till arbete för anställd personal hos bolaget. Den aktuella ackordsöverenskommelsen innebär endast en överenskommelse om den ersättning som de anställda i bolaget hade rätt till om de utförde de i ackordsöverenskommelsen upptagna arbetsuppgifterna. Ackordsöverenskommelsen innehåller enligt sin ordalydelse inte någon bestämmelse som innebär en begränsning i rätten för arbetsgivaren att anlita underentreprenör för arbetsuppgifter som ingår i överenskommelsen. Kollektivavtalets nämnda bestämmelser och ackordsöverenskommelsen saknar således regler som ålägger bolaget att träda i förhandling eller träffa överenskommelse med förbundet före anlita underentreprenör. Det finns inom berört kollektivavtalsområde inte heller någon praxis som innebär att ackordslöneformen i sig är sådan att den ger de anställda rätt till det arbete på vilket ackordsöverenskommelsen baseras. En arbetsgivare har i princip fri rätt att besluta om anställningar och att leda och fördela arbetet inom sin verksamhet. Denna rätt är också kollektivavtalsreglerad i byggnadsavtalet § 8. Bolaget har vid förhandlingar om ackordsöverenskommelse i det här fallet inte åtagit sig att inte anlita underentreprenörer för arbetsuppgifter som tidigare inte undantagits från ackordsöverenskommelsen. Skadeståndsskyldighet kan inte föreligga eftersom bolagets anlita av underentreprenör inte inneburit att man brutit mot någon uttrycklig regel i kollektivavtalet eller i ackordsöverenskommelsen för ishallen.

För det fall Arbetsdomstolen skulle bifalla käromålet yrkas att skadeståndet jämkas till noll med hänsyn till att bolaget haft grundad anledning att förlita sig på Arbetsdomstolens tolkning av förevarande kollektivavtalsregler i Bålsta- respektive Hogland-målen.

Domskäl

Twisten

Bolaget har under åren 2002 och 2003 bedrivit ett byggprojekt som har avsett ny- och tillbyggnad av en ishall i Borås. Arbetet utfördes i huvudsak av bolagets egen personal men till viss del även av underentreprenörer.

I augusti 2002 träffades mellan bolaget och förbundets avdelning 13 en ackordsöverenskommelse avseende projektet. Överenskommelsen, som har karaktär av kollektivavtal, reglerar bl.a. ackordets omfattning och ersättningen för arbetet. Under projektets gång anlidade bolaget, utan att dessförinnan träffa överenskommelse med avdelningen, underentreprenör för att utföra vissa arbetsuppgifter som omfattades av ackordsöverenskommelsen. Tvisten i målet gäller frågan om bolaget därigenom har gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott.

Förbundet har gjort gällande att bolaget genom sitt agerande har brutit mot dels ackordsöverenskommelsen, dels byggnadsavtalet. Enligt förbundet följer av ackordsöverenskommelsen att bolaget inte haft rätt att utan särskild överenskommelse med avdelningen anlita underentreprenör för arbeten som avses med ackordsöverenskommelsen. Genom att inte träffa sådan särskild överenskommelse eller i arbetsplatsinformation eller i ackordsunderlaget ange att underentreprenör skulle anlitas för arbetena har bolaget, enligt förbundet, även brutit mot reglerna i byggnadsavtalet § 3 c 4.1. första respektive andra stycket.

Arbetsgivarparterna har invänt att bolaget inte brutit mot vare sig ackordsöverenskommelsen eller byggnadsavtalet. Enligt arbetsgivarparterna reglerar ackordsöverenskommelsen endast vilken ersättning som skulle utgå för det arbete som avses med överenskommelsen och innebär inte någon rätt för de anställda att utföra arbetet eller något hinder för bolaget att anlita underentreprenör för detta. De åberopade reglerna i byggnadsavtalet har enligt arbetsgivarparterna inte den innebörden som förbundet gjort gällande och har inte inneburit något hinder mot bolagets agerande.

Utredningen

Arbetsdomstolen har hållit huvudförhandling i målet. Vid denna har på begäran av förbundet hållits vittnesförhör med lagbasen S.T. och ombudsmannen K.S. samt förhör upplysningsvis med ombudsmannen L.A. På arbetsgivarparternas begäran har hållits vittnesförhör med ingenjören G.P., löneingenjören H.A. och platscheferna H.N. och P.M. samt förhör upplysningsvis med ingenjören, tidigare förhandlingsombudsmannen vid dåvarande Byggförbundet, B.C. På båda parternas begäran har hållits vittnesförhör med ombudsmannen vid förbundet T.J.

Innebörden av en ackordsöverenskommelse enligt Bålsta- och Hogland-domarna

Arbetsdomstolen har i två tidigare avgöranden haft att på byggnadsavtalets område pröva innebörden av en ackordsöverenskommelse i nu omtvistat hänseende. I det första fallet, AD 1982 nr 68, det s.k. Bålsta-målet, var fråga om byggbolaget och byggmästareföreningen hade gjort sig skyldiga till

kollektivavtalsbrott genom att ensidigt avbryta ett byggprojekt för vilket en ackordsöverenskommelse gällde och i samband därmed inte säga upp överenskommelsen. Projektet i fråga hade avbrutits av bolaget på grund av svårigheter att finna köpare till de småhus som projektet avsåg. Den avgörande rättsliga frågan i tvisten var om bolaget genom ackordsöverenskommelsen var skyldigt att fullfölja projektet enligt den ursprungliga planen. Arbetsdomstolen uttalade att ackordsöverenskommelsen enligt sin ordalydelse endast reglerade storleken av den premie som skulle utgå utöver avtalsenlig lön, och att intet hade framkommit som visade att bolaget genom överenskommelsen åtagit sig att fullfölja byggplanerna. Domstolen fann att ackordsöverenskommelsen därmed inte grundade någon skyldighet för bolaget gentemot arbetstagarparterna att fullfölja projektet och avslag därför deras talan i målet.

Avgörandet i Bålsta-målet innebar att Arbetsdomstolen inte ansåg att en ackordsöverenskommelse generellt skall uppfattas som en överenskommelse om rätt till arbete.

I det andra fallet, AD 1996 nr 126, det s.k. Hogland-målet, var fråga om en situation motsvarande den i förevarande tvist. Arbetsdomstolen hade i målet således att pröva frågan om en ackordsöverenskommelse förhindrade ett bolag att anlita underentreprenör för arbeten som överenskommelsen avsåg. I målet prövade domstolen även frågan om en ackordsöverenskommelse generellt sett är att förstå som en överenskommelse om rätt till arbete. Domstolen uttalade sig i målet också om innebörden av byggnadsavtalet i detta avseende.

Omständigheterna i fallet var följande. Ett byggbolag utförde som huvudentreprenör ombyggnadsarbeten på en fastighet i Karlskrona. Under hösten 1993 träffades en ackordsöverenskommelse för projektet. Överenskommelsen innehöll bestämmelser om bl.a. ackordets omfattning, om undantagna arbeten och om ersättning för arbetet. Kort tid efter det att ackordsöverenskommelsen träffats anlidade bolaget två bolag att som underentreprenörer utföra vissa arbetsuppgifter som omfattades av ackordsöverenskommelsen. Förbundet väckte talan mot arbetsgivarparterna och gjorde gällande att bolaget brutit mot ackordsöverenskommelsen genom att anlita de två underentreprenörerna och att bolaget därmed var skadeståndsskyldigt. Enligt förbundet reglerade ackordsöverenskommelsen inte endast vilken ersättning som skulle utgå för det arbete som angavs i överenskommelsen utan även vilka arbetsuppgifter som arbetslaget hade företrädesrätt till och vilka som bolaget ensidigt kunde leja bort till underentreprenörer. Bolaget hade enligt förbundet således inte rätt att till de två underentreprenörerna "sälja bort" arbeten som omfattades av ackordet och som arbetslaget därmed hade företräde till. Till stöd för sin ståndpunkt gjorde förbundet gällande att det såväl av den omtvistade ackordsöverenskommelsens lydelse som av ackordslöneformens natur följde att överenskommelsen gav de anställda företrädesrätt till de arbetsuppgifter som utgjorde underlag för ackordsöverenskommelsen. Enligt förbundet reglerade den aktuella ackordsöverenskommelsen på ett uttömmande sätt vilka arbeten som laget skulle utföra respektive vilka arbetsgivaren förfogade över. Grunden för ackordsöverenskommelsen skulle

enligt förbundet ryckas undan om mängden arbete ensidigt kunde ändras av ena parten. Genom att ändå anlita underentreprenörer för arbeten ingående i ackordsöverenskommelsen hade bolaget enligt förbundet gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott. Förbundet utgick vid sin tolkning av överenskommelsen från bestämmelserna om ackord i § 3 i byggnadsavtalet. – Arbetsgivarparterna bestred att bolaget hade brutit mot ackordsöverenskommelsen och gjorde gällande att överenskommelsen endast reglerade den ersättning som arbetstagarna hade rätt till för arbete enligt avtalet. Ackordsöverenskommelsen innebar inte, enligt arbetsgivarparterna, någon garanti för att de anställda också skulle få utföra arbetet eftersom överenskommelsen endast baseras på vad som är känt vid förhandlingstillfället och entreprenader i praktiken alltid förändras under byggens gång. Det låg enligt arbetsgivarparterna i sakens natur att ackordsöverenskommelserna ändrades fortlöpande och ofta och endast är en utgångspunkt för beräkningen av ackordsvederlaget, samt att nödvändiga justeringar sker vid regelbundna ackordsavstämningar. Enligt arbetsgivarparterna innehöll inte överenskommelsen någon bestämmelse som hindrade bolaget från att lägga ut arbeten som omfattades av avtalet på underentreprenörer.

Utredningen i målet bestod av bl.a. förhör upplysningsvis med företrädare för båda sidor.

Arbetsdomstolen konstaterade inledningsvis att uttrycket ackord i sig inte är entydigt och att den aktuella överenskommelsen inte innehöll någon uttrycklig definition av detta. Domstolen noterade att byggnadsavtalets bestämmelser om ackord i § 3 återfinns under samlingsrubriken ”Lönebestämmelser” och konstaterade att en ackordsöverenskommelse också tar sikte på den lön som skall uppbäras för ett visst arbete. Enligt domstolens mening kunde det däremot inte av byggnadsavtalet utläsas att en ackordsöverenskommelse också är att förstå som en överenskommelse om rätt eller företrädesrätt till visst arbete. Domstolen fann inte heller att ackordsöverenskommelsens ordalydelse gav någon ledning för bedömningen av den frågan. Vidare konstaterade domstolen att utredningen inte gav stöd för att det etablerats någon praxis inom branschen av innebörd att ackordslöneformen till sin natur ger de anställda rätt till det arbete på vilket överenskommelsen baseras. Efter att i korthet ha redogjort för domen i Bålsta-målet och noterat att Arbetsdomstolen i det målet inte ansåg att en ackordsöverenskommelse generellt sett skall uppfattas som en överenskommelse om rätt till arbete, slog domstolen fast att en prövning av en ackordsöverenskommelses innebörd måste göras utifrån avtalet och omständigheterna i det enskilda fallet. Vad som därmed skulle prövas i målet var enligt domstolen om bolaget på grund av ackordsöverenskommelsen var förhindrat att anlita de båda underentreprenörsbolagen för de i ackordsöverenskommelsen angivna arbetena.

Arbetsdomstolen konstaterade härefter att ackordsöverenskommelsen enligt sin lydelse inte innehöll någon bestämmelse om en begränsning av möjligheten för arbetsgivaren att anlita underentreprenörer för uppgifter som ingick i projektet. Med hänsyn till frågans vikt borde enligt domstolen ett åtagande från arbetsgivarsidan att inte anlita underentreprenörer för arbetsuppgifter som inte var undantagna från ackordet ha kommit till klart uttryck i ackords-

överenskommelsen, om en sådan avsikt funnits. Domstolen fann inte heller visat att man från arbetsgivarsidan var beredd att avstå från anlita underentreprenör för andra arbetsuppgifter som varken var kända eller ingick i underlaget för ersättningen enligt överenskommelsen. Mot bakgrund av att det till överenskommelsen slutligen också tillkom ett större antal arbetstimmar framstod det enligt domstolen som främmande att bolaget skulle ha förbudit sig att inte anlita entreprenörer.

Sammanfattningsvis fann Arbetsdomstolen således att den i Hogland-målet aktuella ackordsöverenskommelsen fick förstås så att avtalsparterna med denna träffat avtal endast om den ersättning som de anställda hade rätt till om de utförde de angivna arbetsuppgifterna. Något kollektivavtalsbrott förelåg därmed inte, varför förbundets talan avslogs.

Har bolaget brutit mot ackordsöverenskommelsen?

Förbundet har i den nu aktuella tvisten gjort gällande att en ackordsöverenskommelse generellt sett har den innebörden att en arbetsgivare inte ensidigt kan anlita underentreprenör för arbeten som överenskommelsen omfattar. Enligt förbundet utgör det för arbetstagsarsidan nämligen en grundläggande förutsättning att allt arbete som omfattas av en ackordsöverenskommelse också får utföras av arbetslaget. En rätt för arbetsgivaren att ensidigt ändra mängden arbete kan enligt förbundets mening vid ett utnyttjande av rätten komma att helt rubba grunden för överenskommelsen och medföra att arbetstagsarna erhåller en lägre ersättning än förväntat.

Till stöd för sin uppfattning att det föreligger ett generellt förbud för arbetsgivaren att anlita underentreprenör för arbetsuppgifter som avses med en ackordsöverenskommelse har förbundet, som det får förstås, gjort gällande att detta sedan länge följer av byggnadsavtalet. Arbetsgivarparterna har anfört att det i praktiken tidigare har förelegat ett sådant förbud, och att detta då kom till uttryck i bestämmelsen om s.k. ackordsbundenhet i § 4 g i tidigare gällande byggnadsavtal, vilken bestämmelse upphävdes år 1974 i och med att avtalet om anställningsskydd infördes. Förbundet, som vitsordat att bestämmelsen om ackordsbundenhet upphävdes år 1974, har hävdat att någon ändring inte skett i byggnadsavtalet beträffande förbudet, men har inte närmare utvecklat sin ståndpunkt i detta avseende. Förbundets påståenden att bolaget genom sitt agerande – förutom mot ackordsöverenskommelsen – brutit mot bestämmelserna i byggnadsavtalet § 3 c 4.1. första och andra styckena kan i vart fall inte förstås på annat sätt än att förbundet menar att byggnadsavtalet alltjämt har den innebörden att en ackordsöverenskommelse generellt sett innefattar ett förbud för arbetsgivaren mot anlita underentreprenör för arbete som avses med överenskommelsen.

Som framgått i det föregående har Arbetsdomstolen i 1996 års dom, Hogland-domen, prövat innebörden av byggnadsavtalets bestämmelser i det nu aktuella avseendet och därvid konstaterat att det inte av avtalet kunde utläsas att en ackordsöverenskommelse också är att förstå som en överenskommelse om rätt eller företrädesrätt till visst arbete. Arbetsdomstolen, som även hade att ta ställning till frågan om ackordslöneformen till sin natur gav de

anställda rätt till det arbete på vilket överenskommelsen baseras, fann sammanfattningsvis att en ackordsöverenskommelse inte generellt kan uppfattas som en överenskommelse om rätt till visst arbete och därmed anses inrymma ett förbud för arbetsgivaren att anlita underentreprenör för arbeten som överenskommelsen omfattar.

Förbundet har gjort gällande att 1996 års dom inte har någon avgörande betydelse för prövningen i förevarande mål. Det står inte klart om förbundet därvid avser även frågan om en ackordsöverenskommelses innebörd generellt sett eller om förbundet godtar domstolens bedömning i den delen. För det sistnämnda alternativet talar visserligen att förbundet i sak anfört att en prövning av en ackordsöverenskommelses innebörd skall göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Förbundet har emellertid samtidigt hävdats att en ackordsöverenskommelse generellt innebär ett förbud mot anlitan av underentreprenör för arbeten som omfattas av överenskommelsen. Oavsett hur det förhåller sig med detta kan konstateras att förbundet inte ens påstått att det sedan domstolens prövning i 1996 års dom har gjorts några ändringar i byggnadsavtalet eller skett någon förändring av praxis inom branschen beträffande ackordsöverenskommelser som kan föranleda ett ändrat ställningstagande från domstolens sida. Det kan anmärkas att de aktuella bestämmelserna i byggnadsavtalet – såvitt nu är av intresse – har samma lydelse i dag som vid tiden för domstolens prövning i 1996 års dom.

Arbetsdomstolen har mot den angivna bakgrunden inte anledning att nu göra någon annan bedömning än den som domstolen gjorde i 1996 års dom beträffande innebörden av en ackordsöverenskommelse i generell hänseende. Prövningen av den nu aktuella ackordsöverenskommelsens innebörd skall således göras utifrån avtalet och omständigheterna i övrigt. Den för målet avgörande frågan är därmed om bolaget på grund av ackordsöverenskommelsen varit förhindrat att anlita underentreprenör för de arbetsuppgifter som överenskommelsen omfattar.

Som nämnts ovan har från förbundets sida hävdats att 1996 års dom inte har någon avgörande betydelse för bedömningen i den nu aktuella tvisten. Som det får förstås menar förbundet att domstolens prövning i 1996 års fall – jämfört med prövningen i detta mål – har varit begränsad av det sätt på vilket parterna utformat sin talan. Förbundet synes också hävda att omständigheterna skiljer sig åt mellan målen. Förbundet har dock inte närmare angett vilka för bedömningen relevanta skillnader som enligt förbundet faktiskt föreligger.

Det kan konstateras att parterna i detta mål har argumenterat efter i huvudsak samma linjer som i tvisten i 1996 års dom. Utöver vad som angetts ovan har förbundet i båda fallen hävdats att bolagets anlitan av underentreprenör faktiskt föranlett att ackordslagets förtjänst påverkats till det sämre. Vad som måhända utgör en skillnad i argumentationen är att förbundet i förevarande mål utvecklat sistnämnda påstående. Förbundet har därvid fört ett resonemang som i huvudsak går ut på att arbetsuppgifterna enligt ackordsöverenskommelsen kan delas in i bra och dåliga arbeten med motsvarande möjligheter till s.k. inarbetning och förtjänst och att bedömningen av arbetsmo-

menten i detta avseende utgjorde en viktig förutsättning för arbetstagersidan när ackordsöverenskommelsen ingicks. I detta fall har bolaget enligt förbundet anlitat underentreprenör för enbart bra arbeten där möjligheterna till inarbetning och stor förtjänst varit goda eller mycket goda. Arbetsgivarparterna har bestritt att det förhåller sig på det sättet både i detta fall och generellt sett. De personer som hörts i målet i denna fråga har uttalat sig i enlighet med den uppfattning som förespråkats av den partssida som åberopat förhöret. Oavsett hur det förhåller sig med den saken kan Arbetsdomstolen konstatera att frågan om ackordslagets förtjänst saknar betydelse i målet redan av det skälet att förbundet enligt domstolens mening inte förmått visa att det skett någon anmärkningsvärd minskning av ackordsförtjänsten som är att hänföra till bolagets omtvistade beslut att anlita underentreprenör. Vad sedan gäller de faktiska omständigheterna i övrigt kan konstateras att förhållandena är väsentligen desamma i detta mål som i Hogland-målet. Den nu aktuella ackordsöverenskommelsen återfinns i ett förhandlingsprotokoll, i vilket ärendet för förhandlingen har angetts vara ackordsprissättning. Överenskommelsen innehåller bl.a. en uppgift om hur många timmar ackordsunderlaget innehåller, en uppgift om extratid samt en punkt som anger att tillkommande och avgående mängder regleras. Att vissa arbeten skulle utföras av underentreprenörer framgår, till skillnad från fallet i Hogland-målet, inte genom en punkt i själva överenskommelsen utan genom anmärkningar på olika ställen i ackordsunderlaget. Enligt sin lydelse innehåller ackordsöverenskommelsen inte någon bestämmelse som innebär ett hinder för arbetsgivaren att anlita underentreprenör för arbeten som ingår i ackordsöverenskommelsen. Inte heller framgår det på annat sätt av överenskommelsen att bolaget åtagit sig att inte anlita underentreprenörer för de arbetsuppgifter som omfattades av denna. Vidare har utredningen i målet inte visat att arbetsgivaren var beredd att avstå från anlita underentreprenör för andra arbetsuppgifter som inte var kända vid tiden för överenskommelsen och således inte ingick i underlaget för denna. Det är i det sammanhanget också att beakta att det totala antalet arbetstimmar enligt ackordsöverenskommelsen om 10 366 timmar slutligen kom att uppgå till 12 701 timmar.

Arbetsdomstolens sammanfattande slutsats blir därmed att ackordsöverenskommelsen inte kan förstås så att den grundar en skyldighet för bolaget att inte anlita underentreprenör för arbetsuppgifter som överenskommelsen omfattar.

Har bolaget brutit mot § 3 c 4.1. första och andra stycket byggnadsavtalet ?

Förbundet har gjort gällande att bolaget även har brutit mot bestämmelserna i § 3 c 4.1. första och andra stycket byggnadsavtalet men, som nämnts ovan, inte närmare utvecklat sitt påstående i detta avseende. Som det får förstås grundas förbundets tolkning av uttrycket ackord i bestämmelserna på förutsättningen att arbetstagarna äger rätt till det arbete som omfattas av en ackordsöverenskommelse och att arbetsgivaren är förhindrad att anlita underentreprenör för arbetet utan godkännande från den lokala arbetstagarparten. Allt utlämnande av arbete som omfattas av överenskommelsen kräver med den tolkningen av uttrycket ackord att arbetsgivaren dels träffar över-

enskommelse med den lokala arbetstagarparten, dels informerar om detta. Förbundet hävdar däremot inte att bestämmelsen i § 3 c 4 .1. första stycket innebär att förbundet har en utvidgad vetorätt beträffande arbetsgivarens beslut att anlita underentreprenörer, utan endast att brott mot bestämmelsen leder till skadeståndsskyldighet.

Enligt arbetsgivarparterna innebär den nyss nämnda bestämmelsen i byggnadsavtalet endast en reglering av vad som ingår i ett ackord och inte en rätt för de anställda till arbetet i fråga. Arbetsgivarparternas uppfattning är, som den får förstås, att bolaget genom ackordsöverenskommelsen följt vad som ålegat bolaget enligt båda de aktuella bestämmelserna och att något brott mot byggnadsavtalet således inte förekommit.

Av det ställningstagande som domstolen gjort i det föregående följer att de nu aktuella bestämmelserna i byggnadsavtalet, som återfinns under samlingsrubriken ”Lönebestämmelser”, inte kan tolkas på det sätt förbundet synes göra gällande. Enligt domstolen står det därmed klart att med uttrycket ackord avses endast vad ackordsöverenskommelsen som sådan skall omfatta, nämligen ”allt till yrket hörande arbete”, om inte de lokala parterna träffat överenskommelse om annat. Bestämmelsen innehåller, lika lite som ackordsöverenskommelsen, något förbud för arbetsgivaren att senare anlita underentreprenörer för arbeten som ursprungligen ingick i ackordsöverenskommelsen. Informationsskyldigheten i andra stycket får på samma sätt anses avse innehållet i ackordsöverenskommelsen. Härav följer att bolagets agerande inte inneburit ett brott mot nämnda bestämmelser i byggnadsavtalet.

Sammanfattning och rättegångskostnader

Arbetsdomstolens bedömning i det föregående innebär att förbundets talan skall avslås. Förbundet skall därmed som förlorande part ersätta arbetsgivarparterna för rättegångskostnader.

Arbetsgivarparterna har yrkat ersättning med sammanlagt 434 778 kr. Av beloppet avser 312 500 kr ombudsarvode, 15 731 kr utlägg för ombudet, 52 172 kr utlägg för kostnader för förhörspersonerna samt 54 375 kr kostnader för bolaget. Beloppen inkluderar moms. Enligt arbetsgivarparterna avser samtliga kostnader BI med undantag av det sistnämnda beloppet.

I posten utlägg för ombudet ingår kostnader för måltider för förhörspersonerna i samband med huvudförhandlingen i Arbetsdomstolen om 6 000 kr plus moms samt kostnader för telefon, utskrifter och kopior om 2 000 kr plus moms. Förbundet har bestritt skäligheten av dessa kostnader. Vad beträffar kostnaderna för måltider, som rätteligen bör hänföras till utlägg för kostnader för förhörspersonerna, har arbetsgivarparterna inte närmare preciserat dessa. Enligt domstolens mening framstår kostnaderna som väl höga. Vad gäller kostnaderna för telefon m.m. har arbetsgivarparterna inte visat att rättegången i sådan omfattning utöver det vanliga föranlett kostnader av detta slaget att de skäligen bör ersättas som rättegångskostnad. Någon ersättning i den delen kan därför inte tillerkännas arbetsgivarparterna. Ersättningen för

ombudets utlägg bör med hänsyn till det som nu sagts bestämmas till 7 000 kr inklusive moms.

Vad sedan beträffar posten kostnader för förhörspersonerna ingår i denna resekostnader för G.P. avseende två resor tur och retur mellan Stockholm och Borås. Förbundet har anfört att G.P. inte varit ombud i målet och ifrågasatt skäligheten av dessa kostnader. Med hänsyn till att G.P. såvitt framkommit har biträtt ombudet under målets handläggning framstår de nu aktuella kostnaderna enligt Arbetsdomstolens mening som skäligen påkallade för tillvaratagande av arbetsgivarparternas rätt och är därmed ersättningsgilla. Ersättningen bör dock rätteligen kategoriseras som ersättning för utlägg för biträde.

I posten kostnader för förhörspersonerna ingår vidare resekostnader för H.A. avseende två resor tur och retur mellan Borås och Stockholm med anledning av inställelse till sammanträde för muntlig förberedelse och huvudförhandling samt logikostnader för denne avseende tre övernattningar med anledning av huvudförhandling. Förbundet har vitsordat kostnaden för resa med anledning av huvudförhandling samt för logi avseende en natt men ifrågasatt nämnda kostnader i övrigt. Med hänsyn till att H.A. för bolagets räkning närvarat vid sammanträdet för muntlig förberedelse och därvid biträtt ombudet finner Arbetsdomstolen kostnaden för hans inställelse vara skäligen påkallad och därmed ersättningsgill. Med beaktande av att H.A. i enlighet med planeringen hörts vid huvudförhandlingens andra dag och arbetsgivarparterna inte lämnat någon närmare förklaring till kostnaden i denna del kan enligt Arbetsdomstolens mening emellertid inte utlägg för mer än en övernattning anses som en nödvändig kostnad. Skälig ersättning i sistnämnda del uppgår således till en tredjedel av yrkat belopp. Ersättning för kostnader för H.A:s utlägg blir därmed 5 255 kr inklusive moms.

I posten kostnader för förhörspersonerna ingår även logikostnader för B.C. avseende två övernattningar i samband med huvudförhandling, kostnader för dennes förtäring samt kostnader för arvode till denne för utfört uppdrag som sakkunnig i målet. Förbundet har vitsordat kostnaden för logi en natt men bestritt nämnda kostnader i övrigt. Med hänsyn till att B.C. enligt planeringen skulle höras under den första huvudförhandlingsdagen men kom att höras under den andra dagen får det enligt domstolen anses skäligt med ersättning för två övernattningar. Vad gäller kostnader för förtäring för förhörspersonerna har dessa redan beaktats enligt ovan och däri ingår även skäliga kostnader för B.C:s del. Någon särskild ersättning för förtäring enligt nu aktuell post kan därför inte komma i fråga. Arbetsgivarparterna har inte närmare motiverat yrkad kostnad om 20 000 kr plus moms för arvode till B.C. Enligt domstolens mening bör skälig kostnad för arvodet bestämmas till 10 000 kr plus moms. Ersättningen för B.C:s kostnader skall därmed bestämmas till 18 132 kr.

Vad slutligen beträffar posten kostnader för bolaget, 54 375 kr, avser denna ersättning för bortfall av arbete för bolaget avseende H.A., H.N. och P.M. med anledning av deras arbete med tvisten. Denna kostnad är i sig ersättningsgill som en kostnad för bolagets egna arbete och tidspillan med

anledning av rättegången men framstår som väl hög. Enligt domstolens mening bör ersättningen i denna del bestämmas till skäligen 20 000 kr exklusive moms.

Om det yrkade beloppets storlek i övrigt råder inte tvist. Förbundet skall således ersätta arbetsgivarparterna för deras rättegångskostnader med sammanlagt 375 901 kr.

Domslut

1. Arbetsdomstolen avslår Svenska Byggnadsarbetareförbundets talan.
2. Arbetsdomstolen förpliktar Svenska Byggnadsarbetareförbundet att ersätta Sveriges Byggingustrier för rättegångskostnader med trehundrafemtiofemtuseniohundraen (355 901) kr, varav 312 500 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker. Vidare skall förbundet ersätta Wäst-Bygg Aktiebolag med tjugotusen (20 000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Inga Åkerlund, Karin Hellmont, Ingrid Lyberg, Claes Frankhammar, Jan Nordin, Hans Wahlström (skiljaktig) och Staffan Holmertz (skiljaktig).

Sekreterare: Stefan Lundstig

Ledamöterna Hans Wahlströms och Staffan Holmertz skiljaktiga mening

Enligt vår mening har bolaget gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott.

Avgörande för vår bedömning är det förhållandet att den ackordsöverenskommelse som bolaget och avdelningen har träffat har varit bindande. Det är ostridigt i målet att överenskommelsen är ett kollektivavtal.

Vi delar inte majoritetens uppfattning om innebörden av ackordsöverenskommelsen.

Av ackordsöverenskommelsen framgår att ackordsarbetet omfattade 10 366 timmar med en fastlagd total ackordsersättning som skulle beräknas enligt i överenskommelsen angivna principer för hela arbetet. Tiden och omfattningen av ackordet är alltså reglerad genom kollektivavtal. I ackordsöverenskommelsen anges särskilt att tillkommande och avgående mängder skall regleras mellan parterna. Någon sådan överenskommelse om avvikelser från ackordsöverenskommelsen har, såvitt framgår av utredningen i målet, inte träffats. Ackordsöverenskommelsen reglerar inte, som arbetsgivarparterna hävdar, arbetsgivarens rätt att utöva företagsledning och

arbetsledning, t.ex. anlita underentreprenör, utan den reglerar ersättning för en i avtalet angiven och bestämd arbetsmängd. Om arbetsgivaren anlitar underentreprenör påverkar det enligt vår mening inte den i överenskommelsen bestämda ersättningen som fastlagts genom antal timmar och ersättningen för dessa timmar.

I detta fall har bolaget ensidigt undandragit arbetslaget en del av det i ackordsöverenskommelsen angivna arbetet och lagt ut det på entreprenad utan att utge ersättning till arbetslaget för det arbetet.

Om ena parten i en ackordsöverenskommelse ensidigt skulle ha rätt att ändra de grundläggande förutsättningarna för överenskommelsen genom att som i detta fall lägga ut en del av det arbete som ingår i ackordsöverenskommelsen på entreprenad blir hela verksamheten med överenskommelser i förväg med fastlagt antal timmar och ersättning för dessa timmar helt meningslös. Det innebär att arbetsgivaren med stöd av företagsledningsrätten och arbetsledningsrätten alltid skulle kunna upphäva en träffad ackordsöverenskommelse. En sådan tolkning har inte stöd i byggnadsavtalet. Tvärtom synes avtalet utgå från – se t.ex. § 3 c 4.1. – att gjorda ackordsöverenskommelser skall hållas och om förändringar krävs skall särskild överenskommelse härom träffas. Även i detta avseende har vi en annan uppfattning än majoriteten.

Bolaget har således genom att undandra en del av det i ackordsöverenskommelsen angivna arbetet från ackordslaget och därigenom inte betala den överenskomna ackordssumman brutit mot ackordsöverenskommelsen och byggnadsavtalet och ådragit sig skadeståndsskyldighet för kollektivavtalsbrott.

Överröstade i dessa frågor är vi i övrigt ense med majoriteten.

WÄST-BYGG

Förhandlingsprotokoll

Arbetsgivarpart: Wäst-Bygg AB

Arbetsstagarpart: Byggnads avd. 13 Borås

Ärende: Ackordsprissättning

Arbetsgivare: Wäst-Bygg AB

Arbetsplats: Ny och tillbyggnad av Ishall

Förhandlingsplats: Arbetsplatsen Borås

Förhandlingsdag: 2002-08-28

Närvarande: **För Wäst-Bygg AB**
H.A. löneingenjör

För Byggnads avd. 13
L.R. ombudsman
K.S. ombudsman

Från Företaget
H.N. platschef
S.T. lagbas

Justeringsmän: H.A. och L.R.

WÄST-BYGG

Förhandlingsframställan:

Parterna har under hand överenskommit om lokal förhandling på företagets arbetsplats Ishallen i Borås

Faktiska omständigheter:

Bolaget uppför Ishall
Arbetet påbörjades Juni -02 och skall färdigställas i Maj-03

Förhandlingsresultat

Efter överläggningar har följande överenskommelse träffats:

- Mätning sker efter nybyggnadslista 2002
- Uppgörelsen baserad på 2002 års kollektivavtal
- Fast del 65 kr/ timma
- Utöver fast del en premie på 668.750 kr.
- Ackordsunderlaget innehåller 10.366 timmar
- I uppgörelsen ingår 50 av 100 timmar förekommande extratid till och med 28/8 2002.
- Tillkommande och avgående mängder regleras
- Ersättning för extratid regleras med riktpunkt 64.50 kr
- Extra tid och reglerade mängder skall avstämmas varje vecka.
- Krantid regleras med P-tid. Dagbok skall föras och avstämmas som ovan.
- Arbeten i befintlig Ishall inför pågående aktiviteter regleras med P-tid.

Justeras:

H.A. **2002-08-28**

H.A.

L.R. **2002-**

L.R.

Denna uppgörelse är upprättad i 2 exemplar av vilka parterna tagit var sitt.